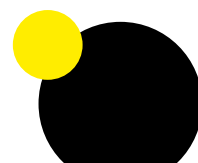

Vi skaber vores hjem, det skaber os, og det bliver en del af os selv. Så meget, at vi mister noget af os selv, hvis hjemmet forsvinder. Sådan lyder nogle af de svar, som antropolog **MARK VACHER** fandt, da han besøgte forskellige hjem i seks danske forstæder.

ET HJEM ER NOGET

MAN GØR

Onsdag den 3. november 2004 opstod der brand i en fyrværkerifabrik i Seest i Sønderjylland. Eksplosioner lyste himlen op, jorden rystede, og først efter flere dage var branden slukket. Parcelhuskvarteret fra 1960'erne, der lå lige ved siden af fabrikken, lignede ikke mere sig selv. Mere end 300 huse var svært beskadiget, og 176 af dem så raserede, at beboerne ikke kunne flytte ind i dem igen.

Antropolog Mark Vacher har talt med nogle af de boligejere, der mistede deres hus, og for ham åbner deres fortællinger et vindue til forståelsen af, hvad et hjem er, og hvordan et hjem bliver til.

”Et hus er en genstand. Men et hjem er en tilstand – en relation, et forhold, en forbindelse mellem et menneske og en genstand. Hvis genstanden forsvinder, så kan man pludselig italesætte forholdet. Mennesker kan paradoksalt nok bedre fortælle om, hvad de har mistet, frem for hvad de har. De kan bedre beskrive, hvad et hjem er, når det er væk.”

DU KAN IKKE KØBE ET HJEM

En af de centrale pointer i Mark Vachers analyser af fortællingerne fra Seest og de øvrige forstæder er, at et hjem er noget, man gør: ”En bolig kan man købe, og vi kan godt tale om huse uden at tale om dem, der bor i dem. Men taler vi om et hjem, er det altid nogens. Et hjem er noget, man gør – noget, som man skaber over tid.”

Mark Vacher henter et eksempel fra hverdagen: ”Den første nat i en ny bolig går du ud for at tisse. Du famler efter lyskontakten, tænder lys, snubler måske lidt over dørtrinnet og kan ikke helt falde til ro, når du er tilbage i din seng igen. Det er ikke et hjem. Men efter et stykke tid kan du knap nok huske, om du har været oppe om natten. Boligen er blevet til et hjem.”

HJEM ER EN TILSTAND

Men det tager tid at etablere tilstanden hjem. ”Det er en dobbelt tilpasning. Den nye fysiske genstand, boligen, skal smelte sammen med os, så vi bliver et. Det sker ved, at vi gør noget ved boligen. Vi maler, forandrer og sletter sporene fra de tidligere beboere. Det nye hus er en skal, man ikke kender, som man putter noget ind i, man kender. Vi sætter møbler og ting ind i boligen, og er allerede hjemme i den. Efter et stykke tid stråler tingene ind det nye. Hjemligheden vokser.

Men boligen gør også noget ved os. Vi ændrer os, tilpasser kroppen til de nye omgivelser og indretter os på husets særheder. Det er hele denne tilegnelse af tingene, der gør, at vi etablerer hjem omkring os. Hjem er en tilstand – en forbindelse mellem os og genstanden hus. Og det er en stadig proces at hjemliggøre.”

Mark Vacher kalder hjemmet for kulminationen af en tilegnende praksis: ”Vi skal i relation med tingene for at tilegne os dem og gøre dem til hjem. Et hjem er noget, der opstår, når tilegnelsen finder sin mest intense form, nemlig i inderliggørelsen, hvor den kulminerer og bliver en tilstand.”

VI LÆGGER FLISER FOR EVIGHEDEN

Mark Vacher påpeger en væsentlig forskel mellem almene og private boliger: ”I de almene boliger skal boligen vende tilbage til udgangspunktet, når beboerne flytter. Alt det, der kan give problemer i en boligforening, bliver i den privatejede bolig til ren livsenergi og identitetsdannelse: Vi graver, leger i haven, synger, maler og hamrer. At lægge fliser er blevet vor tids overgangsrite – den overskridelse af en tærskel, hvor en mand bliver en mand, som konfirmationen var i gamle dage. Men alt det kan ikke leves ud i de almene boliger.”

"Mennesker kan paradoksalt nok bedre fortælle om, hvad de har mistet, frem for hvad de har. De kan bedre beskrive, hvad et hjem er, når det er væk."

Livsenergien i de private boliger kan ses med det blotte øje: "Knopskydningerne på husene er det synlige resultatet af forholdet mellem materialiteten og mennesket, der bor der. Individets boksning med rammen. Kroppens møde med genstanden. Vi sætter vores præg og skriver i beton for evigheden, mens vi i den almene bolig skriver på whiteboard, fordi vi altid må være parat til at viske det ud."

HJEMMETS KULTURHISTORIE

For de fleste er hjemmet det sted, man selv har indrettet og udsmykket, så det afspejler hvem, man er, og hvilke værdier, man står for. Mange definerer hjemmet som stedet, man slapper af, holder op med at gøre ting, tager skoene af og smækker benene op. Hjemmet er varme, sikkerhed og hygge – en fæstning, der beskytter mod det farlige udenfor.

"Vi sætter vores præg og skriver i beton for evigheden, mens vi i den almene bolig skriver på whiteboard, fordi vi altid må være parat til at viske det ud."

Mark Vacher understreger, at hjemmet langt fra altid har været genstand for fetichering og dyrkelse, og at vores forestilling af, hvordan et hjem ser ud, har ændret sig dramatisk over årene: "Hjemmet har sin kulturhistorie og er jo opstået på et tidspunkt som ide. I landbrugssamfundet var bondegården det sted, man boede, arbejdede og dannede familie, mens naturen var modsætningen. Men da arbejdskraften blev en vare, og vi begyndte at forlade hjemmet for at tage på arbejde, opstod der et skel. Vi bevægede os bort fra hjemmet for at producere, vi fik løn, og bragte mad og ting med tilbage til hjemmet, som vi til gengæld begyndte at dekorere og dyrke."

Og den fortælling bærer de almene boliger, betonblokkene, fra byggeboomet i 1960'erne og 70'erne. Mark Vacher har døbt dem 'passivhuse'. "De er bygget til produktionssamfundets disciplinerede kroppe. Arkitekturen understøtter, at her skal man ikke bruge energi, men restituere og slappe af fra produktionssamfundets krav om at disciplinere kroppen, møde på arbejde og tisse i pauserne."

SMÅSULTEN OG FRISK PÅ OPLEVELSER

I dag har vi forladt produktionssamfundet og lever som forbrugere i konsumsamfundet. "Det forbrugende menneske skal ikke være disciplineret, men tværtimod frisk på oplevelser, småsulten og lyststyret. Hjemmets indretning viser os forandringen. Badeværelse, køkken og soveværelse – kroppens rum, der var tabuiserede i produktionssamfundet og overvejende funktionelle – dyrkes nu intensivt som templer for nydelse, der står til rådighed for wellness, gourmetmiddage og observation af kroppen. Hvor kroppen i produktionssamfundet var et usynligt instrument, er kroppen i konsumsamfundet et objekt, vi kan iagttage og dyrke i de menneskehøje spejle, der beklæder vores rum. Fokus er på kroppen som æstetisk objekt."

Hjemmets indretning viser os altså kroppens status på forskellige tidspunkter i historien.

HJEMMET ER EN FORLÆNGELSE AF KROPPEN

Sammensmeltningen mellem menneske og genstand konstituerer hjemmet. Når den sammenhæng brydes op, som det skete i Seest, bliver det tydeligt, at det at miste sit hjem ikke bare er at miste en materiel ting: "Folk fra området beskriver fx, hvordan deres krop rystede. De reagerede på samme måde som husene, og fortællingerne tydeliggør helt ned i ordvalget, at hjemmet er en forlængelse af kroppen. Det at miste sit hjem er som at miste et stykke af sig selv."

I Seest flyttede de familier, der havde mistet deres hjem, ind i en helt ny bolig, der blev bygget efter deres ønsker og behov. "Men problemet var, at de fik det hele på en gang", fortæller Mark Vacher. "Alt var nyt; væggene, møblerne og knivene i skufferne. Det var overvældende, og beboerne kunne ikke vokse sammen med en ny, stor og kompakt materialitet på én gang. De kunne ikke sove og slet ikke føle sig hjemme i alt det nye. Hjem er noget, vi gør gennem en intens tilegnelse, og det sker gradvist og over længere tid."

SÆT LEJERNE FRI!

Mark Vacher anbefaler, at den almene sektor lader sig inspirere af vores viden om, hvad der driver husejerne i den private sektor: "Vi kan jo se, hvor vigtigt det er for dem at sætte deres eget præg på omgivelserne – både ude og inde. Og når vi nu ved, at hjemmet bliver skabt ved, at mennesker tilegner sig det, så må vi også give lejerne denne chance. De skal også have mulighed for at skabe deres eget. Lejerne skal sættes fri!"

MARK VACHER

Antropolog, ph.d.
SAXO Institutet
Afdeling for Etnologi
Københavns Universitet
mvacher@hum.ku.dk

LÆS MERE

Hjemmet – kulmination af en tilegnende praksis
www.bovel.dk

Drømmen om et sted i Arkitektur der forandrer,
red. Bjørn & Danielsen, Akademisk Arkitektforening, 2008

Flygtninge og indvandrere i den almene boligsektor
– bidrag til forståelse af flygtninge og indvandreres forhold til deres bolig
Center for Bolig og Velfærd – Realdania Forskning, 2008

Hjem kære hjem i Din bolig dit valg – da lejerne blev herre i eget hus,
Boligkontoret Danmark, 2007

BOLIGEN I TID OG RUM

Under overskriften "Boligen i tid og rum" gennemførte Mark Vacher sammen med antropologerne Inger Sjørlev og Kirsten Marie Raahauge et forskningsprojekt med feltarbejde og interviews i byerne Seest, Tarup, Sønderborg, Frederikssund, Horsens og Breddal. Antropologerne besøgte familierne, bad dem om at tage billeder af hjemmet og talte med dem om, hvad et hjem er, hvordan det bliver til, og hvilke værdier beboerne forbinder med hjemmet.